

Forlængelse af arbejdslivet gennem fleksible pensioneringsordninger: delvis pensionering

Resumé

Indledning

Formålet med denne rapport har været at undersøge, hvordan ordninger for delvis pensionering kan bidrage til bæredygtige og egnede pensionssystemer ved at give folk mulighed for og motivation til at forlænge deres arbejdsliv. Ordninger på nationalt plan og på sektorplan i EU og Norge er blevet kortlagt, og det er blevet undersøgt, hvordan de adskiller sig fra hinanden med hensyn til karakteristika, vilkår og betingelser. Vurderingen af deres virkning for forlængelse af arbejdslivet er sket på baggrund af en litteraturgennemgang suppleret med casestudier om praktiske erfaringer med ordninger for delvis pensionering i Den Tjekkiske Republik, Finland, Frankrig, Tyskland, Nederlandene og Sverige.

Politisk kontekst

I mange EU-medlemsstater har reformer forbedret pensionssystemernes bæredygtighed. Der følger imidlertid også udfordringer med disse reformer. Fastfrysning og nedsættelse af pensionsydelse har gjort systemerne mindre egnede, og bidragsforhøjelser har lagt pres på den disponible indkomst og lønomkostningerne. Den virkning, som forhøjelser af pensionsalderen og forsøg på at modvirke tidlig tilbagetrækning har på den faktiske pensionsalder, er begrænset. Mange er ikke i stand til eller kan ikke finde motivationen til at arbejde indtil den lovbestemte pensionsalder. Foranstaltninger, der giver folk mulighed for og motivation til at fortsætte med at arbejde, kan bidrage til egnede og bæredygtige pensionssystemer og samtidig imødegå disse udfordringer. Sådanne foranstaltninger kan være sundhedsfremme, livslang læring, bedre jobkvalitet og mobilitetsfremme. Nedsat arbejdstid kan være en anden tilgang til at sætte folk i stand til at arbejde længere, end de ville have kunnet, hvis de fortsat skulle arbejde på fuld tid. Det kan også motivere folk, som foretrækker at arbejde færre timer. En hindring for nedsat arbejdstid er det tilsvarende tab af indtægt. Ordninger med delvis pensionering kan modvirke denne hindring ved at erstatte en del af indtægtstab med delpension eller delvise pensionsydelse.

Væsentlige konklusioner

Over halvdelen af EU-medlemsstaterne og Norge har nationale eller sektorvise ordninger med delvis pensionering. Ordningerne varierer med hensyn til begrundelse, dækning og udformning. Delvis pensionering kan give folk mulighed for og motivation til at fortsætte med at arbejde indtil og også efter den lovbestemte pensionsalder. Næsten to tredjedele af EU's borgere siger, at det appellerer mere til dem at kombinere et deltidsjob med en delvis pensionering end at trække sig helt tilbage fra arbejdsmarkedet. Imidlertid blev der ikke identificeret en ordning, der utvetydigt forlængede arbejdslivet for alle deltagerne. Delvis pensionering kan have forlænget arbejdslivet for bestemte grupper, især mennesker med helbredsproblemer, handicap, pasningsansvar eller fysisk eller psykisk krævende job. Overordnet set har nedsættelsen af arbejdstiden som følge af delvis pensionering dog for nogle af deltagerne ofte opvejet den stigning i antal timer, der skyldes forlængelsen af arbejdslivet.

Politiske anbefalinger

Politikere, arbejdsmarkedsparter og institutioner bag pensionsordninger, som overvejer at indføre eller reformere delvis pensionering som et værktøj til at forlænge arbejdslivet, kan trække på indhøstede erfaringer.

Virkningsfuldhed, effektivitet og retfærdighed

- Graden af udbredelse siger ikke meget om, hvorvidt en ordning virker. En høj grad af udbredelse kan betyde, at ordningen er alt for attraktiv, og at folk, der trækker sig delvis tilbage, ville have været i stand til og haft motivationen til at fortsætte med at arbejde på fuld tid. En ringe udbredelse er omvendt ingen garanti for, at ordningen er godt målrettet, og kan være et tegn på, at den ikke virker.
- Delvis pensionering bør være mere attraktiv end fuld pensionering, men fortsat fuldtidsarbejde bør stadig fremmes og støttes.

- Hvis den delvise pensionering sker for tidligt, og timetallet sættes for meget ned, kan der blive tale om et for langvarigt nedsat timetal. Hvis den delvise pensionering indledes for sent, og timetallet ikke reduceres nok, kan det være utilstrækkeligt til at sætte folk i stand til at arbejde længere.
- Delvis pensionering benyttes sommetider som en ordning for tidlig tilbagetrækning, når den tillader en koncentration af arbejdstiden i den første periode efterfulgt af en arbejdsfri periode. Hvis denne ordning er meget attraktiv, kan den stadig motivere folk til at forblive i arbejdsstyrken, indtil de er berettiget til pensionering, men i stedet forkorter den ofte arbejdslivet.
- Delvis pensionering kan forlænge arbejdslivet for visse grupper, men vil sandsynligvis forkorte det for andre. Fremme af et fortsat arbejdsliv ud over den lovbestemte pensionsalder kan forstærke den positive virkning for arbejdslivets længde.
- Lavtlønnede kan ofte have brug for et nedsat timetal for at forlænge deres arbejdsliv, men har sjældent råd til det, selv om indtægtstab delvis kompenseres.
- Flere af ordningerne blev benyttet mere af højere socioøkonomiske grupper, hvilket vækker bekymring for retfærdigheden, især hvis ordningerne er offentligt finansierede.
- Det kan være uretfærdigt, hvis ordningerne ikke er tilgængelige for ældre, som allerede arbejder på nedsat tid (hvoraf mange er kvinder), eller arbejdsløse eller ikkeerhvervsaktive, som påbegynder et deltidsarbejde.
- Arbejdsgivere kan anvende tvungen delvis fratrædelse for at omstrukturere deres arbejdsstyrke, men ordninger med delvis pensionering har også til tider forhindret arbejdsløshed.
- Blandt de betydelige hindringer for deltidsarbejde kan nævnes de vanskeligheder, som arbejdsgiverne kan have ved at indpasse sådanne ordninger, og medarbejdernes modvilje mod at arbejde på deltid, fordi de frygter virkningen for deres status og arbejdsopgaver.
- Flexibilitet med hensyn til, hvordan arbejdstiden nedsættes, kan bidrage til at få arbejdsgivers og arbejdstagers præferencer til at passe bedre sammen; f.eks. kunne fritiden fordeles over uger eller måneder.
- Delvis pensionering er vanskeligere at indføre i de sektorer og lande, hvor deltidsarbejde er mindst udbredt. Imidlertid kan delvis pensionering have et stort potentiale i sådanne sammenhænge ved at fremme deltidsmuligheder og nå ud til arbejdstagere, for hvem det er en afgørende måde at få mulighed for at forlænge arbejdslivet på.
- Skatter og socialsikring spiller sammen med pensionen og kan skabe utilsigtede incitament for ordninger for delvis pensionering.

Set i en bredere sammenhæng

- Denne undersøgelse har vist, at der kan drages megen nytte af indhøstet erfaring, men det er vigtigt at kende til den specifikke sammenhæng. Stigninger i pensionsalderen vil sandsynligvis øge folks behov for at udnytte foranstaltninger, som sætter dem i stand til at fortsætte med at arbejde indtil den lovbestemte pensionsalder, og behovet for, at arbejdsgivere og politikere fremmer disse foranstaltninger. Endvidere er deltidsarbejde blevet mere almindeligt i hele EU, og det kan derfor være blevet lettere at indføre delvis pensionering.
- Selv når delvis pensionering ikke forlænger arbejdslivet, kan der have været forhandlet om denne ordning som et alternativ til tidlig tilbagetrækning, som ville have forkortet arbejdslivet yderligere.
- Umiddelbart kan virkningen for det samlede arbejdstimetal i økonomien være det vigtigste tegn på succes, når man ikke kun ser på beskæftigelsesfrekvenserne. Men delvis pensionering kan også sætte virksomhederne i stand til at fastholde viden, som ældre medarbejdere sidder inde med, også selv om de er på deltid. Visse grupper af arbejdstagere kan også være mere produktive med færre timer. Hvor der opstår mangel på arbejdskraft, og arbejdstagerne er interesserede, er det endvidere lettere at øge timetallet for ældre arbejdstagere, som arbejder på deltid, end at genansætte dem, der har trukket sig helt tilbage.
- Denne forskning har haft fokus på virkningen for forlængelsen af arbejdslivet, men politikerne kan også rette opmærksomheden mod virkningen for livskvaliteten og samfundet. Flexibiliteten gør det nemmere for arbejdstagerne at forene pensioneringsmulighederne med deres præferencer og kan fremme frivilligt arbejde og omsorgsopgaver.

Yderligere oplysninger

Rapporten "*Extending working lives through flexible retirement schemes: Partial retirement*" (Forlængelse af arbejdslivet gennem fleksible pensioneringsordninger: delvis pensionering) er tilgængelig på: www.eurofound.europa.eu/publications

Yderligere oplysninger kan fås ved henvendelse til Hans Dubois, forskningsmedarbejder, på hdu@eurofound.europa.eu.